

ПОГРОМСЬКИЙ
Віктор Олександрович,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри економічної теорії
та міжнародної економіки
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
pogromski_y@ukr.net
(м. Миколаїв)

**ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ В ПОЛЬСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В
КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ**

(1919 р. – середина 20-х рр. ХХ ст.)

Запропонована наукова публікація присвячена діяльності Американської адміністрації допомоги на території Польської Республіки після Першої світової війни. Піднята наукова проблема довгий час залишалася непоміченою. Вітчизняна історична наука розглядала діяльність міжнародних благодійних організацій у Східній Європі досить контекстно. Робота американських гуманітарних організацій у відновленні Польщі фактично вийшла з наукових інтересів українських вчених. Слід підкреслити, що представлена наукова розвідка ілюструє початок діяльності американської адміністрації допомоги в Польщі після Першої світової війни.

Виходячи із наукової диспозиції було обрано коло наукових методів та методологічних прийомів, які мають стати найбільш доцільним інструментарієм у запропонованому дослідженні. Складність та різноплановість питань піднятих у запропонованій тематиці призвели до застосування як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання.

Проаналізовано передумови та основні мотиваційні фактори американської допомоги. Представлено основні принципи діяльності АРА в Польщі. Визначено кількісний та якісний склад допомоги. Аналіз дієти польських дітей, наданий АРА. Стаття надає статистичну інформацію про ступінь допомоги США країнам Східної Європи та рівень допомоги Республіці Польща. Аналіз кадрового складу Американської адміністрації допомоги у Польщі є досить важливим. Також визначається роль Герберта Гувера в

організації гуманітарної компанії. Досліджено джерела фінансування гуманітарної компанії американськими благодійними організаціями.

Гуманітарна підтримка, що проходила в Польщі при участі Американської адміністрації допомоги, була найбільш амбіційною з усіх таких компаній для країн Східної Європи на чолі з АРА. Герберт Гувер направив до Польщі значну кількість американських експертів, які стали основою польського представництва АРА. Таким чином, допомога американських благодійних організацій зіграла важливу роль у відновленні економічного потенціалу Польщі, поліпшенні соціального статусу та рівня життя громадян. Підвищення рівня життя населення допомогло запобігти поширенню лівих радикальних течій, зокрема більшовизму.

Ключові слова: Східна Європа, голод, Американська адміністрація допомоги, Герберт Гувер, Відновлена Польща, АРА, Джойнт.

GENERAL ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF THE AMERICAN REALIFE ADMINISTRATION IN THE POLISH REPUBLIC IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL ASSISTANCE (1919 – mid 20's of the 20th century)

The proposed scientific publication covers the activities of the American Relief Administration in the territory of the Polish Republic after the First World War. The raised scientific problem for a long time remained undetected. The patriotic historical science considered the activities of international philanthropic organizations in Eastern Europe fairly casually. The work of the American humanitarian organizations in the restored Poland has actually fallen out of the scientific interest of Ukrainian scholars. It should be emphasized that the presented scientific intelligence illustrates the beginning of the activities of the American Relief Administration in Poland after the First World War.

Based on the scientific disposition, a range of scientific methods and methodological techniques were chosen that should become the most appropriate instrument in the proposed study. The complexity and diversity of the issues raised in the proposed topics led to the application of both general scientific and special methods of scientific knowledge.

The preconditions and the main motivating factors of American assistance are analyzed. The main principles of the ARA in Poland are presented. The quantitative and qualitative composition of assistance is determined. An analysis of the diet of Polish children provided by the ARA is quite helpful. The article provides statistical information on the extent of US assistance to the countries of Eastern Europe and the level of assistance to the Republic of Poland. The analysis of the staff of the American Relief Administration in Poland is quite important. Also defined is the role of Herbert Hoover in the organization of a helping company. The sources of financing a humanitarian company by the American philanthropic organization have been thoroughly investigated.

The humanitarian company, which was held in Poland by the American Relief Administration, was the most ambitious of all such companies for the countries of Eastern Europe led by the ARA. Herbert Hoover sent to Poland a significant number of American experts who formed the backbone of the Polish representation of the ARA. Thus, assistance from American philanthropic organizations played a significant role in restoring Poland's economic potential, improving social status and living standards of citizens. Increasing the living standards of the population helped to prevent the spread of left radical currents, in particular Bolshevism.

Key words: *Eastern Europe, famine, American Relief Administration, Herbert Hoover, restored Poland, Polish Republic, ARA, Joint.*

ОБЩИЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АМЕРИКАНСКАЯ АДМИНИСТРАЦИЯ ПОМОЩИ В ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПОМОЩИ

(1919 г. – середина 20-х гг. XX ст.)

В предложенной научной публикации освещается деятельность Американской администрации помощи на территории Польской Республики после Первой мировой войны. Поднятая научная проблема длительное время оставалась малоисследованной. Отечественная историческая наука довольно отвлеченно рассматривала деятельность международных филантропических организаций в Восточной Европе. Работа американских гуманитарных организаций в восстановлении Польши фактически выпала из круга научных интересов украинских ученых. Стоит отметить, что представленная научная публикация иллюстрирует начало деятельности Американской администрации помощи в Польше после Первой мировой войны.

Исходя из научной диспозиции был избран круг научных методов и методологических приемов, которые должны стать наиболее целесообразным инструментарием в предложенном исследовании. Сложность и разноплановость вопросов поднятых в предложенной тематике привели к применению как общенаучных, так и специальных методов научного познания

Анализируются предпосылки и основные факторы разворачивания американской помощи. Приводятся основные принципы действия АРА в Польше. Определяется количественный и качественный состав помощи. Полезным является анализ рациона питания польских детей, предоставляющийся со стороны АРА. В статье приводятся статистические сведения об объеме помощи со стороны США странам Восточной Европы и определяется уровень помощи Польской Республике. Немаловажным является анализ кадрового состава Американской администрации помощи, который находился в Польше. Определяется роль Герберта Гувера в организации американской помощи. Достаточно основательно исследованы источники финансирования гуманитарной компании со стороны американских филантропических организации.

Ключевые слова: гуманитарный кризис, Восточная Европа, голод, Американская администрация помощи, Герберт Гувер, Восстановленная Польша, Польская Республика, междувоенный период, АРА, Джойнт, американские гуманитарные организации.

Закінчення Першої світової війни стало початком нової ери в житті країн Європи. Особливо значні зміни в геополітичному плані відбулися в країнах Східної Європи. Розпад Австро-Угорської імперії та Російської імперії спричинив появу нових незалежних країн, які мали певні територіальні суперечки, досить значні економічні труднощі та перебували в стані глибокої кризи. Саме цей кризовий стан був підґрунтям для поширення марксистських течій та, зокрема, більшовизму. Значне соціальне напруження в країнах Східної Європи також розглядалось російськими більшовиками, як один із чинників розгортання світової революції. На противагу цьому Сполучені Штати Америки після закінчення Першої світової війни перебували в стадії економічного підйому, більш того, США на вищому політичному рівні прийняли рішення відійти від політики ізоляціонізму. Також у межах американського суспільства почав викристалізовуватись прошарок філантропів та меценатів, які фінансували значну кількість гуманітарних проектів. Варто наголосити, що початок ХХ ст. став періодом бурхливого розвитку міжнародних гуманітарних організацій. Вагоме місце тут займали американські філантропічні організації, такі як Американська адміністрація допомоги, скорочено АРА (*American Rental Association (ARA)*, англ.), Американський єврейський об'єднаний розподільчий комітет – (*American Jewish Joint Distribution Committee (JDC.)*, англ.), деякі релігійні організації, як приклад – Американські меноніти, та ін. Саме такі організації вбачали за необхідне розгортання широкої компанії з підтримки країн Східної Європи, що постраждали від Першої світової війни. Особливу увагу американські філантропічні організації сконцентрували на допомозі відновленій Польщі.

Щодо історіографії обраної теми дослідження, варто зазначити, що в межах вітчизняної історичної науки сформульована нами тема наукового

пошуку фактично виключена з наукового обігу. Серед робіт, що контекстно торкаються теми дослідження, можна виділити певну кількість праць американських дослідників, зокрема, роботу М. Адамса «Герберт Гувер та організація американської допомоги в Польщі (1919–1923)» [8], досить значним у дослідженні діяльності американських гуманітарних організацій в Польщі є внесок офіційного історика Американської адміністрації допомоги – Гарольда Фішера «Голод в Радянській Росії (1919–1923)» [11, с. 565]. Деякі моменти діяльності американських допорогових організацій в Польщі після Першої світової війни можна знайти в досить ґрунтовній роботі американського дослідника Бертрана Патенауеда «Велике шоу в Бололенді» [17, с. 713]. Щодо досліджень, які наявні в новітній польській історіографії, то тут є декілька робіт, що концентрують певну увагу на діяльності АРА та Джойнт: П. Небжидовського [16, с. 7], П. Мажевського [14], М. Сохала [18, с. 190].

Серед історіографії пострадянського простору необхідно відзначити дослідження Л.О. Зашкільняк [1], в якому є згадки про діяльність гуманітарних організацій в період після Першої світової війни. Проте, подані відомості жодним чином не відображають роботу АРА та Джойнт в Польщі. Окремо можна виділити роботу О. Лукашук [2]. Досить цікавим є дослідження Ф. Фурмана «Як працює філантропія в США. Ідеї та практика, ресурси та організація» [7].

На жаль, попри те, що Республіка Польща є країною, що безпосередньо межує з Україною, і нас пов'язують тісні історичні, культурні та економічні зв'язки в українському історичному середовищі фактично відсутнє акцентоване дослідження діяльності американських філантропічних організацій в Польській Республіці. Є лише поодинокі наукові розвідки, що мають досить спорадичний характер. Виходячи з такого становища автором проведено ряд власних досліджень, зокрема [3–6]. Таким чином, ретельно опрацювавши попередній науковий доробок, ми дійшли висновку, що тема сформульована нами, як «Діяльність Американської адміністрації допомоги (АРА) в Польській Республіці після Першої світової війни в контексті міжнародної допомоги»

фактично не отримала висвітлення у вітчизняних наукових колах, а в закордонній історичній науці не розглядалась як окреме історичне дослідження і була лише контекстною складовою більш масштабних наукових пошуків. Зважаючи на цей факт, з високим ступенем вірогідності можна стверджувати, що запропонована нами наукова розвідка є оригінальною та в значній мірі актуальною, особливо в ракурсі української історичної науки.

Метою статті є дослідження діяльності Американської адміністрації допомоги після Першої світової війни в межах відновленої Польщі, аналіз її діяльності та впливу на економіку та соціальне становище Польської Республіки, визначення основних завдань АРА, її адміністративного складу та базових засад діяльності.

Перші їдальні під егідою Американської адміністрації допомоги почали роботу в Польщі на початку квітня 1919 р. 19 квітня 1919 р. було відкрито першу повноцінну їдальню у Брест-Литовську на 2000 дітей, а вже на початку травня 1919 р. у Польщі було розповсюджено 2000 тон гуманітарних товарів, які розійшлися по багатьом населеним пунктам країни [9, с. 10].

Американці впроваджували в своїй діяльності методи та технології, які були невідомими в Польщі. Так, завдяки залученню нових медичних технологій, а саме системи відгодовування кволих дітей професора медицини з Австрії Клеменса Піртке, АРА почало застосовувати науково підтвержені дієти для дітей в Польщі [16, с. 4].

Розпочинаючи свою роботу в Польській Республіці, Герберт Гувер усвідомлював напруженість політичного становища цієї країни. Розпад імперіалістичної системи в Європі призвів до загострення етнічних конфліктів та територіальних суперечок. Не оминуло це і Польщу. Основною проблемою була відсутність в Польщі власних портів. Тому в перші тижні лютого 1919 р. АРА робило поставки молокопродуктів для польських дітей залізницею через Швейцарію. Однак, 17 лютого 1919 р. у порт Гданськ прибули перші 3 кораблі з гуманітарною допомогою, що фінансувалися Єврейським об'єднаним розподільчим комітетом Джойнт (JDC), а 19 лютого гуманітарні вантажі були

вже в Варшаві [8, с. 3]. Проте гуманітарна ситуація в Польщі вимагала закордонного втручання, здійснення скоординованої та об'ємної допомоги. Тому, 24 лютого 1919 р. розпорядженням президента США Вудро Вільсона була створена Американська адміністрація допомоги під головуванням Герберта Кларка Гувера та виділено 5 млн доларів США на закупівлю зерна в Американській зерновій корпорації. До 17 березня 1919 р. співробітники АРА здійснювали інспекцію Польщі для з'ясування рівня потреб населення. Було встановлено, що значна частина польських дітей потребують додаткового харчування. Перший директор АРА в Польщі Вільям Гров зауважував, що навіть у промислових центрах країни працююче населення мало значні проблеми з харчуванням. Особливо вразливими були діти, смертність серед яких була досить високою через погане харчування [13]. Так, у 1919 р. коефіцієнт смертності на 1000 дітей становив 24 особи, до 1921 р. він знизився до показника 20.9 особи. Після 1922 р. намітилась позитивна динаміка і до середини 20-х рр. ХХ ст. смертність на 1000 осіб знизилась до 16 осіб [19]. Таке становище спонукало АРА створити Дитяче бюро допомоги зі штаб-квартирою у Парижі. Останнє надало рекомендації польському уряду щодо організації годування дітей та забезпечило відділення АРА в Польщі персоналом. Протягом березня–червня 1919 р. кожен місяць виділялося 200.000 доларів США на потреби організації дитячих їдалень в Польщі. Частина грошей була виділена з урядового кредиту США, що призначався для допомоги країнам Європи постраждалим від Першої світової війни. Обсяг цього фонду складав 100 млн. доларів США. Частина грошей була акумульована польським урядом. Всі ці кошти були спрямовані на закупівлю молока, какао, цукру, борошна та жирів для подальшого розподілення через мережу їдалень АРА [8, с. 4].

Стосовно набору персоналу в Польщі для роботи в структурі АРА, то головним принципом було добровільне бажання працювати. Жінки, що працювали у їдальнях, здебільшого були волонтерами.

Якщо більш уважно дослідити особовий склад американських співробітників в Польщі, то офіційний історіограф АРА Гарольд Фішер наводить наступну інформацію (табл. 1).

Таблиця 1

Керівний склад Американської адміністрації допомоги в Польщі та Гданську*

№ з/п	Прізвище та ім'я працівника АРА
1	Вільям Гров перший голова представництва АРА в Польщі –William R. Grove, Філіп Болдін – голова місії в Польщі – PhilipS. Baldwin, Chief
2	Леон Чохрейн – LeonJ. Cochrane
3	Вільям Гвін – WilliamM. Gwynn
4	Франк Холден – Frank H. Holden
5	Джордж Говард – George F. Howard
6	Джон Ландж – John H. Lange
7	Моріс Пате – MauricePate
8	Роберт Антстей – Robert W. Anstey
9	Луїджі Сорейрі – LuigiSorieri
10	Джозеф Райс – JosephW. Rice
11	Джеймс Тейлор – JamesO. Taylor

*Складено згідно Г. Фішера [11, с. 565]

АРА під час роботи в Польщі намагалась залучити для роботи з надання допомоги як можна більше людей, що бажали працювати на волонтерських засадах. Як запоруку успішності місії АРА Герберт Гувер бачив у консолідації усіх гуманітарних, допомогових та філантропічних організацій під головуванням Американської адміністрації допомоги. На його думку, це дозволило підвищити ефективність та масштаб допомоги нужденним громадянам у Польщі [8, с. 5].

Під час розгортання гуманітарної компанії особлива увага була приділена годуванню дітей. Програма харчування передбачала функціонування мережі їдалень, поширеної по всій території країни. В цих їдальнях передбачалося щоденне разове харчування, калорійність однієї дитячої порції складала 500 калорій. Однак, окрім дітей, допомоги потребувало і доросле населення Польщі. Для допомоги дорослому населенню АРА залучила програму

надсилання продовольчих посилок. Посилки розрізнялися за вартістю, були за 10 доларів та 50 доларів США. Їх склад був майже тотожний, різниця була лише у кількості продуктів. Так, 10-ти доларова посылка містила: 24 ½ фунта борошна, 10 фунтів бобів, 8 фунтів бекону і 8 банок молока. В посылці вартістю 50 доларів США було: 140 фунтів борошна, 50 фунтів квасолі, 16 фунтів бекону, 15 фунтів свинячого сала, 12 фунтів солонини (один фунт приблизно дорівнює 453 грамам) і 48 банок молока. Для єврейського населення була можливість отримати кошерний набір продуктів, де свинину та вироби з неї замінювали на льняну олію. Протягом зими і весни 1919–1920 рр., місія АРА у Польщі розповсюдила більше 300 тисяч тонн американських продуктів харчування, які були придбані в кредит польським урядом. На початку гуманітарної операції розподіл цих продуктів було здійснено досить швидко, щоб забезпечити полегшення нужденним мешканцям промислових центрів та великих міст Польщі [8, с. 5].

Під час організації допомоги для Польщі АРА намагалась акумулювати наявні в Європі ресурси та здійснити ефективний перерозподіл наявних товарів. Так, АРА витратила 530 000 доларів США на армійський бекон, що знаходився на складах у Франції. Його було доставлено в Польщу, Чехословаччину та Естонію. Цей продукт Уряди зазначених країн змогли придбати в кредит за власні кошти. АРА отримала ексклюзивне право від Міністерства оборони США на придбання бекону та жирів у першочерговому порядку під час ліквідації складів у Франції [15, с. 3].

Розпочинаючи роботу в Польщі АРА визначила для себе певний перелік першочергових цілей та задач. Це, перш за все, допомога у відновленні економічного потенціалу. Створення умови для ефективної діяльності польської урядової програми для допомоги дітям – Polish Children's Relief Committee (СКРД), яка взяла на себе обов'язки АРА після припинення її діяльності в межах країни. В перші декілька місяців своєї роботи АРА брала на себе витрати на транспортування гуманітарних вантажів з порту Гданська до дитячих їдалень. На польський уряд покладалися витрати на залізничні

перевезення, комітети СКРД мали забезпечити приміщення для їдалень, належні санітарні умови, паливо для кухонь, столові прибори та посуд.

Досить розповсюдженою практикою була організація їдалень у приміщеннях шкіл, це стимулювало батьків відправляти на навчання своїх дітей. Загалом АРА використовувала будь-які приміщення для організації харчування. Це були армійські бараки, дитячі будинки. Окремі їдальні організовувалися для немовлят та вагітних жінок [8, с. 4]. На організацію допомоги дітям Польщі Американська адміністрація допомоги асигнувала 5 млн 300 тис. доларів США [15, с. 4].

Досить показовим з точки зору обсягів допомоги від АРА для відновленої Польщі є порівняння асортименту гуманітарних товарів, що постачались одночасно іншим країнам Східної Європи. Серед усіх країн, де здійснювалася допомога, Польща була лідером за кількістю надісланих вантажів і за їх асортиментом. Досить наочно це демонструє таблиця 2, у якій наведено абсолютні величини постачання вантажів. Привертає увагу той факт, що асортимент гуманітарних вантажів був найрізноманітнішим саме для Польської Республіки. Проте, для інших країн Східної Європи були позиції, що не підлягали постачанню.

Треба зазначити, що до категорії «Інші товари» було включено мило, риб'ячий жир, готовий одяг та взуття. Що ж до асигнувань гуманітарних вантажів, направлених на допомогу виключно нужденним дітям Польщі, то станом на початок 1919 р. загальний тоннаж вантажів склав 9 189 тон, це була найбільша кількість вантажів розповсюджених АРА в країнах, де вона діяла. Особливо багато до Польщі було завезено рису – 2 130 тон, та молока 2 549 тон (табл. 3).

Загалом планувалося, що допомога від АРА буде тривати до осені 1919 р. Однак Герберт Гувер здійснив візит у Польщі в серпні 1919 р. Він відвідав найбільш постраждалі регіони та особисто перевіряв діяльність АРА на місцях. Після цієї поїздки допомогу було подовжено ще на півроку.

**Загальний фонд допомоги країнам Європи, що здійснювався за посередництвом
Американської адміністрації допомоги. Загальна кількість надісланих гуманітарних
товарів (розрахунок у тонах)***

Назва країни										
Назва товару	Польща	Латвія	Литва	Естонія	Північно-Західна Росія (Білорусь)	Фінляндія	Чехословаччина	Вірменія	Південна Росія (білогвардійський рух)	Разом
Пшеничне борошно	130500	10516	2566	114694	16422	4054	18195	28169	394	225510
Крупа пшенична	8346	500	–	956	2626	3867	11 302	8377	–	35 974
Пшениця	6168	–	–	–	–	–	–	–	–	6 168
Ячмінь і кукурудза	68 649	–	–	3808	–	15 353	10 669	–	–	98 479
Рис	7606	233	84	92	–	928	1 022	–	–	9 965
Свинина	12 445	325	278	2 539	1 846	–	3 463	–	–	20 896
Горох і боби	9 420	564	185	–	380	152	2 662	–	–	13 363
Сало	7 600	20	–	10	–	–	–	–	–	7 630
Замінник сала	5 106	426	147	177	421	–	–	–	–	6 277
Молоко	2 606	500	97	127	1 056	940	–	3 466	–	8 792
Какао	48	–	–	–	–	–	–	187	–	235
Цукор	1	–	–	55	–	120	–	813	–	989
Тканина	562	–	–	–	–	–	–	–	–	562
Бавовна	5 775	–	–	–	–	–	–	–	–	5 775
Інші товари	1 553	–	–	14	–	–	–	693	450	2 710
Разом	266 385	13 084	3 357	22 472	22 751	24 334	44 709	45 389	844	443 325

*Складено автором на основі звіту президента США від 25.02.1919 р. [15, с.5]

Окрім важкої продовольчої ситуації в Польщі, спостерігався значний дефіцит товарів легкої промисловості. Фактично величезна кількість дітей були голими та босими у безпосередньому розумінні цього виразу. Виходячи з цього, АРА надала допомогу у розмірі 4 000 000 доларів США на постачання одягу для дітей. Ця акція тривала протягом 1919–1920 рр. [15, с. 12].

Загальний обсяг гуманітарних вантажів АРА станом на лютий 1919 р., залучених до допомоги дітям у нужденних європейських країнах. Розрахунок у тонах*

Назва країни	Пшеничне борошно	Рис	Горох та боби	Свинина	Сало (тваринний жир)	Замінник сала	Молоко	Какао	Цукор	Разом
Польща	858	2130	1320	765	–	–	2549	766	801	9 189
Литва	351	83	78	–	12	16	374	75	176	1 165
Естонія	207	113	116	20	–	3	384	80	178	1 101
Латвія	488	109	131	35	6	2	329	49	95	1 244
Чехословаччина	700	302	248	366	26	54	1 867	421		3 984
Разом	2 604	2 737	1 893	1 186	44	75	5 503	1 391	1250	16 683

*Складено автором на основі звіту президента США від 25.02.1919 р. [15, с. 6]

Реалізуючи програму надання польським дітям речової допомоги, у Польщу протягом зими 1919 р. було ввезено 700 000 пальт, 700 000 пар взуття та 700 000 пар панчох. З цього було утворено комплекти одягу, що були розповсюджені серед нужденних дітей. Варшава стала першим містом, де почалась видача одягу у вигляді гуманітарної допомоги.

Навесні 1920 р. Американська адміністрація не припиняла здійснення допомоги у Польщі. Реальні об'єми ілюструє таблиця 4.

Щодо релігійної належності дітей, яким АРА надавала допомогу, то 71% складали християни, а 29% – євреї [10]. У грудні 1919 р. американську допомогу у Польщі отримувало 1 119 500 дітей. Зокрема, територіально харчові раціони отримували: Віленський район – 109 тис., Білостоці – 172,5 тис., Люблін та Волинь – 220 тис., Полоцьк – 90 тис., Піотерковський – 80 тис, Львів – 205 тис., Лодзь – 64 тис., Варшава – 112 тис., Краків – 67 тис., Поморське воєводство в Торуні – 8 тис., Верхні Сілезі та Катовиці – 20 тис. Всього допомогу отримали 4 133 різноманітні установи та організації, в тому числі

3,037 кухонь, 663 пунктів охорони, 344 школи, 69 лікарень, притулків, розплідників та гуртожитків [12].

Таблиця 4

Показники діяльності АРА у Польщі станом на травень 1920 р.*

Загальні показники	Кількісний показник
Загальна кількість дітей що годувалось (осіб)	1 315 490
Точки, в яких проводилось годування (шт.)	6,239
Установи для дітей-сиріт, яким забезпечено їжу (шт.)	1 361
Кількість міст, міст та сіл, де годувала АРА (шт.)	3 222
Регіональних офісів (шт.)	15
Відділень АРА (шт.)	207
Районні складські приміщення (шт.)	207
Загальна кількість співробітників (осіб)	20 000

**Складена на основі відомостей з [18, с. 188].*

Таким чином, можна стверджувати, що Американська адміністрація допомоги відіграла значну роль у відновленні господарства Польської Республіки після лихоліть Першої світової війни та часів втрати державності. АРА стала тією організацією, яка консолідувала наявні речові та фінансові ресурси, а також залучила зовнішні фонди, зокрема фінансову підтримку Уряду США для покращення соціального, гуманітарного, медичного, економічного становища у Польщі. Необхідно звернути увагу на величезний обсяг наданої допомоги та її широкий асортимент. Практично всі верстви польського населення в тій чи іншій мірі отримали допомогу від американських філантропічних організацій. Гуманітарна компанія, що була проведена в Польщі Американською адміністрацією допомоги, була найбільш масштабною з усіх подібних компаній для країн Східної та Південної Європи під проводом АРА. Герберт Гувер відрядив до Польщі значну кількість американських фахівців, які сформували кістяк польського представництва АРА. Таким чином, допомога від американських гуманітарних організацій відіграла вагомий роль у відновленні економічного потенціалу Польщі. Було упорядковано діяльність залізничного транспорту, утворено спеціальні установи на регіональному рівні

для акумулювання та розподілення ресурсів, нарівні польського уряду завдяки американській допомозі було відновлено торгівельні зв'язки на зовнішньоекономічному рівні, відбулось покращення соціального становища та рівня життя громадян. Підвищення рівня життя населення допомогло запобігти поширенню ліворадикальних течій, зокрема більшовизму.

Список використаних джерел та літератури

1. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі : від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. 752 с.
2. Лукашук А. Прыгоды АРА ў Беларусі. Прага : Радые Свабодная Эўропа / Радые Свобода, 2005. 500 с.
3. Погромский В. А. Советская историография 20-60-х гг. XX столетия про деятельность АРА (Американской Администрации Помощи) на территории стран восточной Европы и республик СССР в 20-х гг. XX столетия. *Современное общество и власть*. Тамбов, 2016. №4 (10). С. 7–16.
4. Погромський В. О. Діяльність американської адміністрації допомоги на території Польщі за часів Другої Республіки : початковий етап. *Ольвійський форум – 2018 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*. Миколаїв, 2018.
5. Погромський В. Американська адміністрація допомоги та її діяльність у радянській Білорусі у 20-ті рр. XX ст. *Емінак*. Миколаїв, 2014. № 3–4. С. 69–75.
6. Погромський В. О. Значение порта Гданськ в деятельности американских благотворительных организаций на территории Польши и Восточной Европы. *Wshodonioznawstwo*. Wrocław, 2014. № 1. С. 269–279.
7. Фурман Ф. Как работает филантропия в США. Идеи и практика, ресурсы и организация. Москва : «Издательские решения», 2015. 430 с.
8. Adams M. L. Herbert Hoover and the Organization of the American Relief Effort in Poland (1919–1923). *European journal of American studies*. 2009. Vol 4. No. 2. 16 p.
9. American relief administration. European children's fond mission to Poland. *Polsko-Amerykanskiy komitet pomocy dzieciom 1919–1922*. Warsaw : Galewski, 1922. 76 p.
10. Amerykański Wydział Ratunkowy, Fundacja dla Dzieci Europy. *Misjadla Polski. Polsko-Amerykański Komitet Pomocy Dzieciom 1919–1922*. Warszawa, 1922. 28 s.
11. Fisher H. The Famine in Soviet Russia (1919–1923), the operation of the American Relief Administration. New York : The Macmillan Company, 1927. 609 p.
12. *Głos Polski*. 19.08.1919. № 227. S. 2.
13. Grove W.-R. War's After math : Polish Relief in 1919. New-York : House of Field, 1941. 171 p.

14. Majewski P. Posłowiei Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. *Słownik biograficzny*. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 2009. Tom 4 : M–P. S. 306–307.

15. Message from the President of the United States. Doc. No. 449. Receipts and expenditures under the act approved February 25, 1919. P. 25.

16. Niebrzydowski P. The American Relief Administration in Poland after the First World War, 1918–1923. Ohio : Ohio State University, 2015.

17. Patenaude B.-M. The Big Show in Bololand : The American Relief Expedition to Soviet Russia in the Famine of 1921. Stanford : Stanford University Press, 2002. 817 p.

18. Sochala M. «Wielka akcja ratownicza» – działalność Polsko-Amerykańskiego Komitetu Pomocy Dzieciom (1919–1922). *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica*. Łódź. 2010. № 85. P. 185–206.

19. Statistics Poland. Basic data. Society. *Statistical Information Centre*. URL : <https://stat.gov.pl/en/basic-data> (last accessed : 14.03.2019).

References

1. Zashkilniak, L. O. and Krykun, M. H. (2002). *Istoriia Polshchi : vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv* [History of Poland : from ancient times to the present day]. Lviv, 752. [in Ukrainian].

2. Lukašuk, A. (2005). *Pryhody ARA ũ Bielarusi* [Adventures of ARA in Belarus]. Praha : Radyjo Svobodnaja Eŭropa / Radyjo Svoboda, 500. [in Belarusian].

3. Pogromskiy, V. A. (2016). *Sovetskaya istoriografiya 20-60-h gg. XX stoletiya pro deyatelnost ARA (Amerikanskoy Administratsii Pomoschi) na territorii stran vostochnoy Evropyi i respublik SSSR v 20-h gg. XX stoletiya* [Soviet historiography of the 1920s – 1960s the twentieth century about the activities of the APA (American Administration of Assistance) in the territory of the countries of Eastern Europe and the USSR republics in the 20s Twentieth century]. *Sovremennoe obschestvo i vlast* [Modern society and power]. Tambov. 4 (10), 7–16. [in Russian].

4. Pohromskiy, V. O. (2018). *Diialnist amerykanskoi administratsii dopomohy na terytorii Polshchi za chasiv Druhoi Respubliki : pochatkovii etap* [The activities of the American administration of aid in Poland during the Second Republic : the initial stage]. *Olviisky forum–2018 : stratehii krain Prychornomorskoho rehionu v heopolitychnomu prostori*. Mykolaiv, 58–60. [in Ukrainian].

5. Pohromskiy, V. (2014). *Amerykanska administratsiia dopomohy ta yii diialnist u radianskii Bilorusi u 20-ti rr. XX st.* [The American administration of assistance and its activities in Soviet Belarus in the 20's of the twentieth century]. *Eminak* [Aminak]. Mykolaiv. 3–4, 69–75. [in Ukrainian].

6. Pogromskiy, V. O. (2014). *Znachenie porta Gdansk v deyatelnosti amerikanskih blagotvoritelnyih organizatsiy na territorii Polshi i Vostochnoy Evropyi* [Significance of the port of Gdansk in the activities of American charitable organizations in Poland and Eastern Europe]. *Wshodonioznawstwo* [Wschodnioznawstwo]. Vroslav. 1, 269–279. [in Russian].

7. Furman, F. (2015). *Kak rabotaet filantropiya v SSHA. Idei i praktika, resursyi i organizatsiya* [How philanthropy works in the United States. Ideas and practices, resources and organization]. Moscow : «Izdatelskie resheniya», 430. [in Russian].
8. Adams, M. L. (2009). [Herbert Hoover and the Organization of the American Relief Effort in Poland (1919–1923)]. [European journal of American studies]. 2, 16. [in English].
9. (1922). [American relief administration. European children's fund mission to Poland. Polsko-Amerykański komitet pomocy dzieciom 1919–1922]. Warsaw : Galewski, 76. [in English].
10. (1922). *Amerykański Wydział Ratunkowy, Fundacja dla Dzieci Europy. Misja dla Polski. Polsko-Amerykański Komitet Pomocy Dzieciom 1919–1922* [American Emergency Department, Foundation For Children of Europe. Mission For Poland. Polish-American Committee for Children's Aid 1919–1922]. Warszawa, 28. [in Polish].
11. Fisher, H. (1927). [The Famine in Soviet Russia (1919–1923), the operation of the American Relief Administration]. New-York : The Macmillan Company, 609. [in English].
12. (1919). *Głos Polski* [Polish voice]. 227, 2. [in Polish].
13. Grove, W.-R. (1919). [War's After math : Polish Relief]. New-York : House of Field, 171. [in English].
14. Majewski, P. (2009). *Posłowie Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939* [MEPs Senators of the Republic of Poland 1919–1939]. *Słownik biograficzny* [Biographical dictionary]. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 4 : M–P. 306–307. [in Polish].
15. (1919). [Message from the President of the United States. Doc. No. 449. Receipts and expenditures under the act approved February 25, 1919]. 25. [in English].
16. Niebrzydowski, P. (2015). [The American Relief Administration in Poland after the First World War, 1918–1923]. Ohio : Ohio State University. [in English].
17. Patenaude, B.-M. (2002). [The Big Show in Bololand : The American Relief Expedition to Soviet Russia in the Famine of 1921]. Stanford : Stanford University Press, 817. [in English].
18. Sochala, M. (2010). «*Wielka akcja ratownicza*» – *działalność Polsko-Amerykańskiego Komitetu Pomocy Dzieciom (1919–1922)* [«The great rescue operation» – activities of the Polish-American Committee for Children's Aid (1919–1922)]. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica* [Applications Lodzianensis. Historic newspapers]. Lodz. 85, 185–206. [in Polish].
19. Statistics Poland. Basic data. Society. *Statistical Information Centre*. <https://stat.gov.pl/en/basic-data> (last accessed : 14.03.2019). [in English].

Рецензент:

Шевченко В.Ф., д.і.н., проф.

Надійшла до редакції 25.04.2019 р.